

Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj

MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA

217

Na temelju članka 27. stavka 9. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi («Narodne novine», broj: 87/08, 86/09, 92/10, 105/10 – ispravak, 90/11, 16/12, 86/12, 94/13, 152/14, 7/17 i 68/18) ministrica znanosti i obrazovanja donosi

ODLUKU

O DONOŠENJU KURIKULUMA ZA MEĐUPREDMETNU TEMU GRAĐANSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE U REPUBLICI HRVATSKOJ

I.

Ovom Odlukom donosi se kurikulum za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.

II.

Sastavni dio ove Odluke je kurikulum međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje.

III.

Početak primjene ove Odluke stavlja se izvan snage:

– Odluka o donošenju programa međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole (klasa: 602-01/14-01/00421, urbroj: 533-26-15-0001), od 27. kolovoza 2014. godine, objavljena u »Narodnim novinama«, broj: 104/14 te njezin sastavni dio: Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj.

IV.

Ova Odluka stupa na snagu prvoga dana od dana objave u »Narodnim novinama«, a primjenjuje se od školske godine 2019./2020.

Klasa: 602-01/19-01/00026

Urbroj: 533-06-19-0042

Zagreb, 25. siječnja 2019.

Ministrica

prof. dr. sc. Blaženka Divjak, v. r.

KURIKULUM ZA MEĐUPREDMETNU TEMU GRAĐANSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE ZA OSNOVNE I SREDNJE ŠKOLE

A. SVRHA I OPIS MEĐUPREDMETNE TEME

Građanski odgoj i obrazovanje međupredmetna je tema čija je svrha osposobiti i osnažiti učenike za aktivno i učinkovito obavljanje građanske uloge. To podrazumijeva odgovorne članove razredne, školske, lokalne, nacionalne, europske i globalne zajednice. Građanski odgoj i obrazovanje omogućava učenicima lakše snalaženje u pluralističkome društvu u kojem žive, pouzdanje u vlastite snage i pronalaženje vlastitih odgovora i rješenja za aktualne društvene probleme i izazove. Stjecanjem građanske kompetencije, koja uključuje građansko znanje, vještine i stavove, učenici se osposobljavaju za uspješno sudjelovanje u životu demokratske zajednice.

Građanski odgoj i obrazovanje obuhvaća znanja o ljudskim pravima, obilježjima demokratske zajednice i političkim sustavima. Vještine, na razvoj kojih je Građanski odgoj i obrazovanje ponajviše usmjeren, su kritičko mišljenje na etičkim načelima i komunikacijske vještine potrebne za društveno i političko sudjelovanje. Prije svega to su medijacijska znanja, vještine i vrijednosti, umijeće mirotvorstva i mirnog rješavanja sukoba, umijeće rješavanja društvenih problema na demokratskim načelima (istraživanje, dijalog, poštovanje drugog i drugačijeg, umijeće prepoznavanja zajedničkih ciljeva u različitosti. Odgovornost, ljudsko dostojanstvo, sloboda, ravnopravnost i solidarnost temeljne su vrijednosti koje se promiču učenjem i poučavanjem Građanskoga odgoja i obrazovanja, a osobita važnost pridaje se razvoju odgovornoga odnosa prema javnim dobrima i spremnosti doprinosenju zajedničkomu dobru.

Za razvoj građanske kompetencije nije dovoljno da učenici samo poznaju ljudska prava, političke koncepte i procese, već je potrebno omogućiti prakticiranje demokratskih načela unutar školskoga života i društvene zajednice. Poznavanje uloge svih elemenata politike, institucija, zakona, javnih i političkih procesa preduvjet je za ostvarivanje aktivnog građanstva usmjerenog ka funkcioniranju i razvijanju demokratskog sustava te izgradnji učinkovite javne uprave. Demokratizacija škole i demokratsko školsko ozračje temeljne su pretpostavke usklađenosti demokratskih vrijednosti kojima se učenici poučavaju i njihova izravna iskustva. Uspjeh poučavanja Građanskoga odgoja i obrazovanja ovisi o tome hoće li, i u kojoj mjeri, učenici u tome poučavanju pronaći svoj vlastiti interes i mogućnost samoostvarenja.

Posebosti Građanskoga odgoja i obrazovanja su korištenje metoda suradničkoga i iskustvenoga učenja te učenje izvan škole. U središtu se nalazi učenje traženjem, analizom i vrednovanjem informacija, čime se stvara okruženje u kojem vrijednosti nisu nametnute, već proizlaze iz učenja i životnoga iskustva pojedinca. Suradničkim učenjem učenici razvijaju vještine potrebne za suradnju u svim aspektima života. Povezivanjem učenja u školi i izvan škole učenici oblikuju cjelovito iskustvo aktivnoga građanstva. Odgajati i obrazovati za građanstvo znači pridavati jednaku važnost znanju, vrijednostima i stavovima kao i sposobnostima djelovanja i sudjelovanja u demokratskome društvu.

Za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama (učenici s teškoćama i daroviti učenici) učitelji i nastavnici planiraju kurikulum usmjeren na učenika. Osobitosti/teškoće učenika zahtijevaju njima sukladne individualizirane/diferencirane postupke, ciljeve učenja, razinu usvojenosti odgojno-obrazovnog ishoda, opseg i dubinu sadržaja učenja, strategije i aktivnosti poučavanja kojima se žele ostvariti postavljeni ciljevi te načini vrednovanja i ocjenjivanja ostvarenih postignuća.

B. ODGOJNO-OBRAZOVNI CILJEVI UČENJA I POUČAVANJA

Ciljevi učenja i poučavanja su:

1. razvijati građansku kompetenciju koja učenicima, kao informiranim, aktivnim i odgovornim članovima društvene društvenih zajednica na svim razinama, omogućuje učinkovito obavljanje građanske uloge
2. usvojiti znanja o ljudskim pravima, političkim konceptima, procesima i političkim sustavima, te obilježjima demokratske zajednice i načinima sudjelovanja u njezinu političkome i društvenome životu
3. promicati vrijednosti ljudskih prava (ljudsko dostojanstvo, slobodu, ravnopravnost i solidarnost), demokratska načela u zajednici unutar i izvan školskoga života, razvijati kritičko mišljenje i vještine argumentiranja te komunikacijske vještine potrebne za društveno i političko sudjelovanje u procesu oblikovanja cjelovitoga iskustva aktivnoga građanstva
4. u demokratskome školskom ozračju i široj demokratskoj zajednici razvijati Ustavom propisane temeljne vrijednosti – slobodu, jednakost, etičnost, moral, obiteljske vrijednosti i vrijednost braka, nacionalnu ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalnu pravdu, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva i doma, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavinu prava i demokratski višestranački sustav.

C. STRUKTURA – DOMENE KURIKULUMA MEĐUPREDMETNE TEME

Međusobnim prožimanjem i nadopunjavanjem sadržaja triju ključnih domena Građanskoga odgoja i obrazovanja ostvaruju se ciljevi koje želimo postići učenjem i poučavanjem međupredmetne teme. Metodama poučavanja u formalnome obrazovanju, neformalnome i informalnome učenju, stječu se znanja i vještine te se oblikuju stavovi važni za cjeloživotno učenje građana. Načini uključivanja učenika, kao i realizacija odgojno-obrazovnih procesa, ovise o okruženju u kojem žive te o motiviranosti i zainteresiranosti za uključivanje u život zajednice. Zbog toga će svaki odgajatelj i učitelj prilagoditi sadržaj iz domene na način koji će najbolje odgovarati okruženju u kojem se nalazi i nastavnom predmetu koji poučava.

Domena Ljudska prava

Ljudska prava neophodan su preduvjet razvoja demokratskoga društva u kojemu učenici sudjeluju u aktivnostima važnima za njihov osobni razvoj i razvoj društva. Mladim ljudima stalo je do zaštite ljudskih prava te su zato nositelji demokratskih promjena i promicatelji demokratskih vrijednosti. Svojim aktivnim sudjelovanjem u razredu i školi učenici prakticiraju znanja i stječu vještine demokratskoga odlučivanja, a potom i političkoga sudjelovanja u donošenju odluka važnih za okolinu u kojoj žive i rade.

Domena ljudska prava podrazumijeva usvajanje znanja, stjecanje vještina i razvijanje stavova u kontekstu upoznavanja i prakticiranja dječjih i ljudskih prava. Učenici upoznaju načine ostvarivanja svojih prava na konkretnim primjerima iz svakodnevnoga života. Promicanje i zaštita ljudskih prava preduvjeti su punog razvoja svake osobe, a njima se potvrđuje sloboda i dostojanstvo pojedinca kao ljudskoga bića. Učenici razumiju da nije dovoljno samo poznavati ljudska prava, nego ih trebaju biti sposobni i zaštititi. Razumiju i mogu primijeniti instrumente i mehanizme zaštite dječjih i ljudskih prava. Učenici prepoznaju slučajeve diskriminacije i procjenjuju kako primjereno reagirati, odnosno kome se i kako obratiti za pomoć. Prihvaćajući različitost kao značajku identiteta svakoga pojedinca, učenici razvijaju osjetljivost za druge i drugačije i prevladavaju stereotipe i predrasude. Dugoročni cilj odgoja i obrazovanja za ljudska prava je stvaranje kulture poštovanja različitosti utemeljene na univerzalnim vrijednostima ljudskih prava kao i na razvijanju sustava njihove učinkovite zaštite.

Domena Demokracija

Demokracija, promatrana kao model odlučivanja u zajednici, obuhvaća uključivanje učenika u procese stvaranja pravila koja će poštovati i time doprinosti jednakosti i uvažavanju različitosti u zajednici i društvu. Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo jača društvenu povezanost, međusobno razumijevanje i solidarnost i potiče razvoj domoljublja. Najveći dio učenja o demokraciji obuhvaća znanja, vještine i stavove o demokratskoj vlasti kao i kritičko razmišljanje o nepoštovanju demokracije i mehanizmima zaštite. Učenici uočavaju povezanost dobrobiti pojedinca i društvene zajednice kojoj pripada. Politički procesi također utječu na formiranje aktivnog građanina, te se izborima za razredno vodstvo ili glasanjem na izborima ne bi smjela iscrpiti politička funkcija učenika. Treba ih poticati da različitim oblicima sudjelovanja u političkome životu preuzimaju odgovornost za zajedničko dobro.

Usvajanjem znanja i vještina te oblikovanjem demokratskih stavova učenici stječu kompetencije za razlikovanje i razumijevanje pravno uređenih sustava i samostalno odlučivanje. Učenici primjereno svojoj dobi upoznaju načine i mogućnosti sudjelovanja u političkim odlukama u zajednici kojoj pripadaju. Razlikovanjem demokratskih načela i promicanjem demokratskih vrijednosti donose odluke vezane uz praktičnu primjenu u razredu, školi, lokalnoj zajednici, zajednici organiziranoj u državu Republiku Hrvatsku, europsku zajednicu i međunarodnu zajednicu.

Učenici poznaju i razumiju osnovne demokratske političke koncepte i procese, prepoznaju važnost političkih odluka za vlastiti život. Kritički prosuđuju utjecaj političkih odluka na uspostavljanje demokratskih vrijednosti i zauzimaju stav u odnosu na njih. Prepoznaju i prakticiraju raspoložive mogućnosti sudjelovanja i odlučivanja u javnim poslovima.

Također, upoznaju strukturu vlasti u Republici Hrvatskoj na lokalnoj, regionalnoj i državnoj razini te položaj Republike Hrvatske u Europskoj uniji. Analiziraju i prosuđuju učinkovitost demokratskoga ustroja s gledišta građanina. Sudjeluju u donošenju odluka te sudjeluju na izborima kao glasači ili kandidati.

Domena Društvena zajednica

Sadržaji domene Društvena zajednica učenika usmjeravaju na aktivno djelovanje u zajednici. Društvenom participacijom učenik stječe znanja, razvija vještine i oblikuje stavove o važnosti usklađivanja osobnih i zajedničkih interesa u zajednici i sudjelovanju svih građana u doprinosu zajedničkom dobru. Da bi uopće došlo do participacije, neophodno je da građani raspolazu bitnim informacijama o radu zajednice, a time i civilnoga društva kao instrumenta promicanja demokracije i zaštite ljudskih prava. Upoznajući sudjelovanje u zajednici učenik reagira na društvenu isključenost. Komunikacijskim procesima i vještinama pregovaranja priprema se za uspješno djelovanje, za uočavanje problema u zajednici, istraživanje, predlaganje rješenja i uključivanje u različite aktivnosti. Zalaganjem i sudjelovanjem u radu zajednice (primjerice udruga i nevladinih organizacija) promiče zajedništvo i zajednički interes koji je u početku usmjeren na interes razreda, škole ili

lokalne zajednice, a kasnije prerasta u građansku inicijativu u kojoj građani javno djeluju i zalažu se za promicanje vlastitih ideja za dobrobit društva.

Unutar domene Društvena zajednica razvijaju se znanja, vještine i stavovi koji pripremaju i osposobljavaju učenike za zajednički rad i uključenost u promjene u užoj i široj zajednici. Razvijaju se komunikacijske i socijalne vještine važne za razvoj školske kulture kao odražavanje vrijednosti, vjerovanja, normi, običaja i rituala koji se izgrađuju tijekom vremena u školskoj zajednici. Volontiranje i solidarno djelovanje učenika postaju dio njihova obrasca ponašanja za opće dobro. Sudjelovanjem u akcijama institucionalnih oblika udruživanja i djelovanja građana u zajednici (u sklopu nevladinih organizacija, građanskih inicijativa, medija i sl.) učenicima se pruža mogućnost društvene participacije, inicijative, pregovaranja i dijaloga. Učenici uočavaju važnost javnog dobra i njegovog očuvanja u zajednici, a promicanjem kvalitete života unaprjeđuju životne uvjete, povjerenje, zajedništvo i društvenu solidarnost među građanima na svim razinama – od razredne i školske do lokalne i globalne.

D. ODGOJNO-OBRAZOVNA OČEKIVANJA PO ODGOJNO-OBRAZOVNIM CIKLUSIMA I DOMENAMA TE KLJUČNI SADRŽAJI

1. ciklus (1. i 2. razred osnovne škole)

Domena A – Ljudska prava				
Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo A.1.1. Ponaša se u skladu s dječjim pravima u svakodnevnom životu.	Svojim riječima navodi dječja prava.	Primjenjuje dječja prava u svakodnevnom situacijama. Primjenjuje socijalnu osjetljivost, empatiju i uzajamno poštovanje u razredu.	Pridaje važnost dječjim pravima.	<ul style="list-style-type: none"> – poticati iznošenje stavova o dječjim pravima – poticati razvoj socijalnih vještina – obilježiti Dječji tjedan (sat razrednika, izvanučionička nastava) – organizirati kviz o dječjim pravima (mrežno) – obilježiti Međunarodni dan dječjih prava (integrirano)
goo A.1.2. Aktivno zastupa dječja prava.	Uz pomoć učitelja navodi primjere kršenja i načine zaštite dječjih prava u svakodnev- nim situacijama.	Sudjeluje u razgovoru o dječjim pravima i daje prijedloge vezane uz zaštitu dječjih prava u svakodnevnom situacijama.	Zastupa jednaka prava za svako dijete. Zalaže se za interkulturalnost.	<ul style="list-style-type: none"> – surađivati s organizacijama koje djeluju u području promicanja i zaštite dječjih prava (Društvo Naša djeca, Hrvatski Crveni križ, udruge civilnoga društva) – pisati tematske dječje poruke za usmjeravanje pozornosti javnosti na dječje potrebe i prava (Hrvatski jezik, Likovna kultura) – postaviti razredni Sandučić povjerenja za komentare o kršenju dječjih prava – koristiti dramsko-pedagoške metode

Ključni sadržaji

Obvezni

1. Prava i odgovornosti učenika u razredu i školi

2. Što učiniti ako se dječja prava krše
 3. Poticanje domoljublja ostvarivanjem dječjih prava
 Preporučeni
 1. Koja prava (ne) ostvaruju moji prijatelji iz razreda i škole i kako im mogu pomoći

Domena B – Demokracija

Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo B.1.1. Promiče pravila demokratske zajednice.	Opisuje svojim riječima pojmove: zajednica, pravila. Navodi najvažnija razredna i školska pravila i svojim ih riječima objašnjava.	Predlaže razredna pravila, uočava njihova kršenja te ih komentira. Sudjeluje u izradi razrednih pravila uz prihvaćanje individualnih posebnosti	Prihvaća da se radi dobiti zajednice svi trebaju pridržavati određenih pravila te da je pravedno odlučivanje važno za uspjeh svih u razredu i školi.	– sati razrednika tijekom cijeloga ciklusa – izraditi plakat s pravilima, razrednim znakom i posljedicama kršenja pravila – međupredmetna tema Osobni i socijalni razvoj
goo B.1.2. Sudjeluje u odlučivanju u demokratskoj zajednici.	Objašnjava svojim riječima pravila za izbore u razredu i izbore u Vijeće učenika. Opisuje poželjna obilježja kandidata.	Sudjeluje u izborima i u ostalim procesima donošenja odluka. Prepoznaje kršenje pravila izbora i primjereno reagira na njih. Uočava prednosti predstavljenih kandidata.	Prihvaća da pojedinci u razredu mogu imati različite uloge i odgovornosti, ali i zajednički cilj. Zalaže se za pridržavanje pravila u razredu.	– sati razrednika tijekom cijeloga ciklusa – na primjeru filma ili knjige analizirati osobine likova djece i njihove postupke (integrirano) – međupredmetne teme: Osobni i socijalni razvoj i Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije

Ključni sadržaji

Obvezni

1. Povezivanje pravila s pravima i odgovornostima
2. Poticanje domoljublja odlučivanjem u razredu i školi
3. Prihvatljiva i neprihvatljiva ponašanja

Preporučeni

1. Sudjelovanje u rješavanju problema u razredu i u školi

Domena C – Društvena zajednica

Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo C.1.1. Sudjeluje u zajedničkom radu u razredu.	Opisuje svojim riječima dobiti zajedničkih aktivnosti u	Uključuje se u zajedničke aktivnosti razrednog odjela i izvršava svoj dio zadatka.	Podržava uspjeh zajednički planiranih aktivnosti.	– integrirano tijekom svih ciklusa

	razrednom odjelu.			
goo C.1.2. Promiče solidarnost u razredu.	Opisuje važnost međusobnog pomaganja.	Uključuje se u pomaganje vršnjacima u svakodnevnim situacijama uz pomoć odraslih. Samoinicijativno pomaže učenicima kojima je pomoć potrebna.	Zalaže se za solidarno ponašanje.	– integrirano tijekom svih ciklusa
goo C.1.3. Promiče kvalitetu života u razredu.	Svojim riječima opisuje nenasilno ponašanje i daje primjer za nj. Davanjem primjera objašnjava važnost čuvanja vlastite, tuđe i zajedničke imovine.	Sudjeluje u davanju prijedloga nenasilnoga ponašanja i povezuje ih s primjerima iz svakodnevnih situacija. Koristi se nenasilnom komunikacijom. Ukazuje na dobrobit čuvanja vlastite, tuđe i zajedničke imovine.	Podržava nenasilno ponašanje. Zalaže se za čuvanje vlastite, tuđe i zajedničke imovine.	– sat razrednika, Hrvatski jezik, priroda i društvo – veza s međupredmetnim temama: Osobni i socijalni razvoj i Poduzetništvo
goo C.1.4. Promiče razvoj razredne zajednice I demokratizaciju škole.	Objašnjava osobnu odgovornost pojedinca prema razrednoj zajednici.	Vrednuje utjecaj svojih odluka na razvoj razredne zajednice.	Iskazuje privrženost razrednoj zajednici.	– osmisliti i prikazati situacije poteškoća u razrednoj zajednici i moguća rješenja (integrirano, međupredmetne teme: Osobni i socijalni razvoj, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije, Održivi razvoj, Poduzetništvo)
<p>Ključni sadržaji</p> <p>Obvezni</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Solidarnost 2. Domoljublje 3. Nenasilno ponašanje 4. Odgovornost učenika u razrednoj zajednici 				

2. ciklus (3., 4. i 5. razred osnovne škole)

Domena A – Ljudska prava				
Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo A.2.1. Ponaša se u skladu s ljudskim pravima u svakodnevnom životu.	Svojim riječima opisuje ljudska prava.	Primjenjuje ljudska prava u skladu sa svojim iskustvom i potrebama.	Pridaje važnost ljudskim pravima i odgovornostima.	– poticati razvoj socijalnih vještina – koristiti dramsko-pedagoške metode – analizirati temeljna ljudska prava iz svakodnevnice u skupinama (integrirano)

				<ul style="list-style-type: none"> – sudjelovati u Dječjem forumu (4. i 5. razred) – obilježiti posebne dane (Dan ljudskih prava, Dan sjećanja na Vukovar i sl.) (Priroda i društvo, Hrvatski jezik, Priroda, Povijest, sat razrednika) – sudjelovati u istraživačkim projektima o diskriminaciji na različitim osnovama (integrirano, međupredmetna tema Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije) – postaviti razredni i školski Sandučić povjerenja za komentare o kršenju dječjih prava – poticati razvoj socijalnih vještina – koristiti dramsko – pedagoške metode – analizirati temeljna ljudska prava iz svakodnevnice u skupinama (integrirano) – sudjelovati u Dječjem forumu (4. i 5. razred) – obilježiti posebne dane (Dan ljudskih prava, Dan sjećanja na Vukovar i sl.) (Priroda i društvo, Hrvatski jezik, Priroda, Povijest, sat razrednika) – sudjelovati u istraživačkim projektima o diskriminaciji na različitim osnovama (integrirano, međupredmetna tema Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije) – postaviti razredni i školski Sandučić povjerenja za komentare o kršenju dječjih prava
<p>goo A.2.2. Aktivno zastupa ljudska prava.</p>	<p>Navodi primjere kršenja i načine zaštite ljudskih prava u svakodnevnim situacijama.</p>	<p>Raspravlja o ponašanjima i okolnostima u svakodnevnim situacijama koje otežavaju primjenu ljudskih prava i argumentira – no iznosi mišljenje i stavove tamo gdje se ljudska prava krše. Javno izlaže i zastupa ljudska prava. .</p>	<p>Zastupa jednaka prava za svaku osobu. Zalaže se za interkulturalnost.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – organizirati kviz na školskoj i međuškolskoj razini i raspravu o primjerima (ne) odgovornosti pojedinaca (sat razrednika, Priroda) – uključiti se u akcije Crvenoga križa – uključiti se u akcije Društva Naša djeca

				– koristiti se medijskim tekstovima za raspravu o ljudskim pravima (Hrvatski jezik, Likovna kultura, međupredmetna tema Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije)
Ključni sadržaji 1. Vrijednosti ljudskih prava (ljudsko dostojanstvo, sloboda, ravnopravnost, solidarnost) 2. Što učiniti ako se ljudska prava krše 3. Povezanost domoljublja i društvenog sudjelovanja 4. Stereotipi i predrasude				

3. ciklus (6., 7. i 8. razred osnovne škole)

Domena B – Demokracija				
Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo B.2.1. Promiče pravila demokratske zajednice.	<p>Opisuje svojim riječima pojmove: politika, društvo, demokracija, republika, ropstvo, carstvo.</p> <p>Opisuje demo – kratko donošenje odluka u Vijeću učenika.</p>	<p>Obrazlaže svoje ideje i stajališta važna za odlučivanje poštujući mišljenja drugih.</p>	<p>Prihvaća da se radi dobrobiti zajednice svi trebaju pridržavati određenih pravila i da je pravedno odlučivanje važno za uspjeh svih članova zajednice.</p>	<p>– povezati sa sadržajima iz nastavnog predmeta Povijest</p> <p>– sati razrednika tijekom cijelog ciklusa</p> <p>– uporabom književnih i filmskih sadržaja, igranjem uloga i dramatizacijom osvještavati probleme oblikovanja demokratske zajednice (Hrvatski jezik, Priroda i društvo, Likovna i Glazbena kultura)</p>
goo B.2.2. Sudjeluje u odlučivanju u demokratskoj zajednici.	<p>Opisuje postupke pravednog odlučivanja i ispravljanja učinjene nepravde ili štete.</p> <p>Opisuje svojim riječima što je pravo na informaciju.</p> <p>Imenuje najvažnije institucije lokalne vlasti.</p>	<p>Prepoznaje nepravednost postupaka u svakodnevnom životu i školi te primjereno reagira na njih.</p> <p>Uočava važnost informiranja i ulogu medija u informiranju te ih preispituje.</p> <p>Predlaže teme o kojima bi Vijeće učenika moglo raspravljati.</p>	<p>Zalaže se za demokratske stavove i vrijednosti.</p>	<p>– sati razrednika tijekom cijeloga ciklusa</p> <p>– upoznati dostupnost javnih službi i usluga putem IKT-a</p> <p>– analizirati tematske članke iz medija i organizirati rasprave i debate (integrirano)</p> <p>– sudjelovati u radu Dječjih vijeća u lokalnoj zajednici</p> <p>– međupredmetne teme: Osobni i socijalni razvoj, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije</p>
Ključni sadržaji Obvezni				

1. Politika, društvo, domoljublje, demokracija, republika (javna stvar), carstvo, ropstvo
2. Pravedno odlučivanje (proces demokratskoga odlučivanja)
3. Najvažnije institucije lokalne vlasti (općina, grad, županija)
4. Dokumenti kojima se uređuje rad škole (kućni red, pravilnik o ocjenjivanju, pedagoške mjere)
5. Uloga medija u informiranju

Preporučeni

1. Ovlasti institucija lokalnih vlasti
2. Hrvatski sabor, Predsjednik Republike Hrvatske, Vlada Republike Hrvatske, sudovi

Domena C – Društvena zajednica

Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo C.2.1. Sudjeluje u unaprjeđenju života i rada škole.	Opisuje ulogu učenika u uočavanju, istraživanju i rješavanju problema u školi.	Aktivno raspravlja o pitanjima važnima za život i rad u školi. Istražuje i koristi se s više izvora informiranja. Uspoređuje informacije i kritički ih promišlja.	Smatra važnim osobni doprinos unaprjeđenju života i rada škole.	– sudjelovati u izradi školskih ili razrednih novina (mrežno) – sudjelovati u projektu Građanin – sudjelovati u projektima (integrirano) – volontiranje sukladno Zakonu o volonterstvu – međupredmetne teme: Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije, Osobni i socijalni razvoj, Održivi razvoj
goo C.2.2. Promiče solidarnost u školi.	Objašnjava važnost solidarnosti.	Predlaže humanitarne akcije i sudjeluje u njima. Uključuje se u skupinu vršnjačke pomoći.	Zalaže se za solidarnost u školi.	– organizirati vršnjačku pomoć prema potrebama u razredu i školi – organizirati blagdanske sajmove i sudjelovati u njima – naučiti znakovni jezik one koji žele – sudjelovati u edukaciji za prevenciju negativnih oblika ponašanja
goo C.2.3. Promiče kvalitetu života u školi i demokratizaciju škole.	Objašnjava ulogu pojedinca i skupine u poticanju, sprječavanju i rješavanju vršnjačkog i drugih oblika nasilja u školi. Objašnjava primjereno postupanje prema privatnoj imovini i javnom dobru.	Koristi se tehnikama nenasilnoga rješavanja sukoba. Uočava i povezuje utjecaj postupanja prema privatnoj imovini i javnom dobru na kvalitetu života u školi. Prepoznaje pojavne oblike korupcije.	Smatra da nenasilna komunikacija doprinosi osobnom uspjehu te kvalitetnim odnosima u i školskoj zajednici. Prihvaća odgovornost za postupanje prema privatnoj imovini i javnom dobru.	– izraditi pravila i odrediti koje su posljedice kršenja pravila za oštećivanje školske imovine i imovine učenika – izraditi projekte na temu javnog dobra (kulturna baština, okoliš škole, dječji parkovi, igrališta i sl.) – koristiti se informacijsko-komunikacijs

				kim alatima za izradu prezentacija, plakata, praćenja transparentnosti – međupredmetne teme: Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije, Osobni i socijalni razvoj, Održivi razvoj, nastavni predmet Hrvatski jezik
goo C.2.4. Promiče razvoj školske kulture i demokratizaciju škole.	Pozna je svoju ulogu u razvoju školske kulture i demokratizaciji škole.	Svojim ponašanjem doprinosi razvoju školske kulture i demokratizaciji škole.	Zalaže se za pozitivnu školsku kulturu. Podržava demokratizaciju škole.	kroz sve školske aktivnosti – aktivno sudjelovanje u Vijeću učenika – predstavljanje rezultata projekata u kojima je sudjelovao – međupredmetne teme: Uporaba informacijsko-ko-munikacijske tehnologije, Osobni i socijalni razvoj, Održivi razvoj, Zdravlje, Učiti kako učiti, Poduzetništvo

Ključni sadržaji

1. Suradnja i timski rad u istraživanju i rješavanju zajedničkih problema u obiteljskoj, razrednoj i široj zajednici (tema)
2. Solidarnost i društveno koristan rad: pomoć slabijim učenicima
3. Rad na projektu – koraci u projektu
4. Privatna imovina i javno dobro
5. Školska kultura i demokratizacija škole

Domena A – Ljudska prava

Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo A.3.1. Promišlja o razvoju ljudskih prava.	Objašnjava promjene koje su se dogodile u razvoju ljudskih prava.	Istražuje različite izvore, vrednuje informacije te kritički promišlja o promjenama u razvoju ljudskih prava.	Promiče razvoj i napredak ljudskih prava.	– istraživati i prikazati razvoj ljudskih prava (integrirano, Povijest, Hrvatski jezik, projektno)
goo A.3.2. Uočava važnost Ustava Republike Hrvatske i drugih temeljnih dokumenata u	Navodi temeljne dokumente o zaštiti ljudskih prava. Objašnjava temeljne vrednote Ustava RH i vladavinu prava.	Koristeći tekst Ustava Republike Hrvatske pronalazi i povezuje sadržaj dokumenata o zaštiti ljudskih prava s	Smatra važnim promicanje temeljnih dokumenata o zaštiti ljudskih prava. Zalaže se za poštivanje temeljnih	– istraživati različite dokumente Republike Hrvatske (Ustav Republike Hrvatske), Vijeća Europe, Europske unije i Ujedinjenih naroda u području ljudskih prava

zaštiti ljudskih prava.		primjerima iz svakodnevnice.	dokumenata Republike Hrvatske u području zaštite ljudskih prava.	(Hrvatski jezik, Povijest, Geografija) – uočavati kršenje ljudskih prava te na temelju proučenih dokumenata predlagati rješenja radi njihove zaštite (integrirano, Povijest)
goo A.3.3. Promiče ljudska prava.	Identificira uzroke i posljedice primjera diskriminacije po svim osnovama Zakona o suzbijanju diskriminacije – rasne ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije. Daje primjer pojavnoga oblika diskriminacije.	Prepoznaje slučajeve diskriminacije u svakodnevnim situacijama i primjereno reagira na njih.	Protivi se predrasudama, stereotipima i govoru mržnje. Zalaže se za interkulturalnost.	– pripremati i organizirati sudjelovanje u humanitarnim akcijama – poticati razvoj socijalnih vještina – posjetiti različite organizacije koje promiču ljudska prava (Povijest) – surađivati s drugima i institucijama koje se bave ostvarivanjem prava osoba s invaliditetom (Vjeronauk, međupredmetne teme: Osobni i socijalni razvoj, Zdravlje) – sudjelovati na tribinama na teme diskriminacije na različitim osnovama, predrasude i stereotipi (Hrvatski jezik, Engleski jezik, Povijest, Priroda, međupredmetna tema Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije) – sudjelovati na radionici Prevencije trgovanja ljudima – organizirati debatu (Ako debatni klub ne djeluje u školi, debatu realizirati u sklopu sata razrednika.)
goo A.3.4. Promiče pravo na obrazovanje i pravo na rad.	Objašnjava što je pravo na obrazovanje. Objašnjava što je pravo na rad.	Predlaže načine zaštite prava na obrazovanje i prava na rad u zajednici i na globalnom kontekstu. Povezuje pravo na obrazovanje i diskriminaciju proizašlu iz prava na rad. Povezuje diskriminaciju i pravo na rad.	Zalaže se za promicanje prava na obrazovanje i prava na rad. Promiče pravo na udruživanje radi zaštite prava (Vijeće učenika, sindikati).	– kritički argumentirati učinkovitost prava na obrazovanje i prava na rad (integrirano, Povijest, Hrvatski jezik) – predlagati načine zaštite prava na obrazovanje u okviru projektne nastave – upoznati Zakon o pravu na pristup informacijama i Konvenciju o pravima djeteta – čl.13. i čl. 17. – upoznati nacionalni i međunarodni okvir prava

				radnika, kao i sindikalno udruživanje radnika
goo A.3.5. Promiče ravnopravnost spolova.	<p>Obrazlaže povijesnu i društvenu uvjetovanost u odnosu na položaj i participaciju žena i muškaraca.</p> <p>Objašnjava stereotipe o muškarcima i ženama u svakodnevicu i medijima.</p>	Prepoznaje diskriminaciju na osnovi spola i primjereno reagira.	Zalaže se za ravnopravnost spolova u svakodnevnim situacijama.	<p>– povezati sa sadržajima nastavnih predmeta: Povijest, Hrvatski jezik, Biologija, Vjeronauk; sat razrednika i međupredmetnim temama: Održivi razvoj, Zdravlje i Osobni i socijalni razvoj</p> <p>– tematski ili projektno u radionicama</p>

Ključni sadržaji

Obvezni

1. Područja i generacije ljudskih prava
2. Temeljni dokumenti o zaštiti ljudskih prava
3. Diskriminacija
4. Stereotipi i predrasude
5. Pravo na obrazovanje i pravo na rad

Domena B – Demokracija				
Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo B.3.1. Promiče pravila demokratske zajednice.	<p>Opisuje pojmove politika, vlast, političke stranke, ideologija, demokracija.</p> <p>Navodi najpoznatije hrvatske političke stranke i njihove čelnike.</p> <p>Razlikuje Ustav i zakone.</p>	<p>Prepoznaje važnost politike i najvažnijih političkih odluka u Svakodnevnome životu.</p> <p>Prepoznaje razlike između direktnoga i indirektnoga sudjelovanja u procesima donošenja političkih odluka.</p>	<p>Smatra da političke odluke izravno utječu na živote svih nas.</p>	<p>– povezati sa sadržajima nastavnog predmeta Povijest</p> <p>– posjetiti predstavnike političke vlasti (sat razrednika, integrirano)</p> <p>– međupredmetna tema Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije</p>
goo B.3.2. Sudjeluje u odlučivanju u demokratskoj zajednici.	<p>Razlikuje neposrednu od predstavničke demokracije.</p> <p>Razlikuje demokratske od nedemokratskih režima.</p> <p>Razlikuje vrste pravednosti (proceduralnu, korektivnu i distributivnu pravdu).</p>	<p>Prepoznaje važnost različitosti i pluralizma u demokraciji.</p> <p>Analizira političke odluke, događaje i procese s gledišta demokratskih vrijednosti.</p>	<p>Preuzima odgovornost za svoje odluke i izbore.</p> <p>Zalaže se za različitost mišljenja u demokraciji.</p> <p>Smatra važnim sudjelovati u tematskim raspravama i debatama u razredu, školi, međunarodnim susretima i natjecanjima</p>	<p>– Aktivan rad u Vijeću učenika i promocija Vijeća učenika</p> <p>– upoznati dostupnost javnih službi i usluga putem IKT-a</p> <p>– povezati sa sadržajima nastavnog predmeta Povijest</p> <p>– sati razrednika tijekom cijeloga ciklusa (izborni procesi u razredu i školi)</p> <p>– projektima (integrirano i sat razrednika</p>

				– međupredmetne teme: Osobni i socijalni razvoj, Održivi razvoj, Uporaba informatičko-komunikacijske tehnologije
goo B.3.3. Analizira ustrojstvo vlasti u Republici Hrvatskoj.	Objašnjava što je ustavna vlast i trodioba vlasti. Navodi ustrojstvo zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti. Navodi tko su predstavnici pojedine vlasti (Hrvatski sabor, Predsjednik Republike Hrvatske, Vlada Republike Hrvatske, sudovi). Povezuje i uspoređuje svoj položaj građanina Republike Hrvatske i građanina Europske unije.	Prepoznaje koja su pitanja u djelokrugu određenog ogranka vlasti (zakonodavne, izvršne, sudbene).	Smatra važnim postojanje trodiobe vlasti kako bi se međusobno ograničavale i nadzirale.	– sati razrednika tijekom svih ciklusa – povezati sa sadržajima nastavnog predmeta Geografija – posjetiti institucije hrvatske vlasti (sat razrednika, integrirano) – međupredmetne teme: Osobni i socijalni razvoj, Održivi razvoj, Uporaba informatičko-komunikacijske tehnologije
<p>Ključni sadržaji</p> <p>Obvezni</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Politika, vlast, političke stranke, ideologija, domoljublje 2. Hrvatske političke stranke 3. Ustav i zakoni 4. Neposredna i predstavnička demokracija 5. Trodioba vlasti 6. Hrvatski sabor, Predsjednik Republike Hrvatske, Vlada Republike Hrvatske, sudovi 7. Republika Hrvatska i Europska unija 				

Domena C – Društvena zajednica				
Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuke za ostvarivanje očekivanja
goo C.3.1. Aktivno sudjeluje u projektima lokalne zajednice	Objašnjava prednosti sudjelovanja i rada na projektima za doprinos lokalnoj zajednici.	Sudjeluje u radu na projektima u lokalnoj zajednici.	Smatra važnim doprinos lokalnoj zajednici. Zastupa svoje ideje i stajališta važna za lokalnu zajednicu.	– surađivati s udrugama civilnoga društva u projektima i akcijama (integrirano) – volontiranje sukladno Zakonu o volonterstvu – međupredmetne teme: Uporaba informatičko-komunikacijske tehnologije, Osobni i socijalni razvoj, Održivi razvoj, Zdravlje, Učiti kako učiti, Poduzetništvo
goo C.3.2.	Objašnjava što je dobrovoljni	Predlaže akcije solidarnosti u školi i u lokalnoj zajednici i uz pomoć	Pokazuje privrženost uzajamnom razumijevanju,	– organizirati akcije solidarnosti prema potrebama lokalne zajednice (integrirano)

Doprinosi društvenoj solidarnosti.	društveni rad i koja mu je svrha. Obrazlaže oblike društvene isključenosti uz primjere.	organizacija civilnoga društva sudjeluje u njima. Sudjeluje u edukacijama u zajednici s temom društvene isključenosti.	poštovanju, suradnji i solidarnosti na razini razreda, škole, obitelji i društva u cjelini.	– međupredmetne teme: Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije, Osobni i socijalni razvoj, Održivi razvoj, Zdravlje, Učiti kako učiti, Poduzetništvo
goo C.3.3. Promiče kvalitetu života u lokalnoj zajednici.	Objašnjava ulogu aktivnog slušanja u kvalitetnoj komunikaciji. Navodi načine nenasilnoga rješavanja sukoba i primjere nenasilnoga otpora. Objašnjava korake medijacije. Navodi posljedice neodgovor – nog odnosa prema javnom dobru u lokalnoj zajednici.	Koristi se aktivnim slušanjem u komunikaciji. Koristi se medijacijom i drugim tehnikama nenasilnoga rješavanja sukoba. Čuva javno dobro. Uočava štetnost korupcije na primjerima.	Promiče socijalne vještine, nenasilnu komunikaciju i mirotvorstvo. Prihvaća odgovornost za čuvanje privatne imovine i javnog dobra.	promicati demokratizaciju škole kroz suradnju s lokalnom zajednicom – Vijeće učenika – međupredmetna tema Osobni i socijalni razvoj – snimiti i prikazati dokumentarni film (Hrvatski jezik, Informatika) – istražiti posljedice pozitivnog i negativnog odnosa prema javnom dobru u društvenoj zajednici i objaviti rezultate na školskoj i lokalnoj razini (Matematika, Hrvatski jezik, Biologija, sat razrednika, međupredmetne teme: Poduzetništvo, Održivi razvoj, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije)
goo C.3.4. Opisuje svojim riječima utjecaj korupcije na život građana.	Navodi vrste korupcije. Objašnjava uzroke korupcije i njezine posljedice na građane.	Prepoznaje primjere korupcije u svojem okruženju.	Smatra da je korupcija negativna pojava.	– surađivati s udrugama civilnoga društva – međupredmetne teme: Poduzetništvo, Održivi razvoj, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije
<p>Ključni sadržaji</p> <p>Obvezni</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Prepoznavanje domoljublja sudjelovanjem u projektima lokalne zajednice 2. Društvena solidarnost 3. Posljedice odnosa prema javnom dobru u društvenoj zajednici 4. Utjecaj korupcije na zajednicu 				

4. ciklus (1. i 2. razred četverogodišnjih; 1. razred trogodišnjih srednjoškolskih programa)

Domena A – Ljudska prava				
Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja

goo A.4.1. Aktivno sudjeluje u zaštiti ljudskih prava.	Uočava aktualne probleme u zajednici i objašnjava vezu s ljudskim pravima te načine zaštite ljudskih prava.	Koristi se vještinama raspravljanja u debatama, tribinama i okruglim stolovima o zaštiti ljudskih prava.	Vrednuje odnos prema ljudskim pravima u zajednici.	<ul style="list-style-type: none"> – prikupljati primjere iz lokalne zajednice te predlagati rješenja za njihovu zaštitu (sati razrednika) – posjetiti institucije (sudovi, pravobranitelji)
goo A.4.2. Promiče ulogu institucija i organizacija u zaštiti ljudskih prava na europskoj i globalnoj razini.	Opisuje djelokrug institucija i ulogu organizacija u zaštiti ljudskih prava.	Koristi se prikladnim načinima i mehanizmima obraćanja institucijama i organizacijama nadležnima za određeno kršenje ljudskih prava.	Poštuje institucije i organizacije nadležne za kršenje ljudskih prava i uvažava njihovu funkciju.	<ul style="list-style-type: none"> – istražiti ulogu institucija koje se bave promicanjem i zaštitom ljudskih prava na području Republike Hrvatske i šire (sati razrednika, integrirano, Povijest) – uključiti se u tribine i okrugle stolove vezane uz zaštitu ljudskih prava – sudjelovati u akcijama sprječavanja nedemokratskih postupanja vlasti – obraćati se institucijama radi zaštite ljudskih prava
goo A.4.3. Promiče ljudska prava.	Navodi prilike i mogućnosti vezane uz ljudska prava u kojima može sudjelovati kao aktivan građanin zajednice.	Predlaže načine organiziranja akcija u zajednici vezane uz pitanja ljudskih prava.	Vrednuje provedene aktivnosti i svoj doprinos u njima. Zalaže se za ostvarivanje pozitivnih promjena u zajednici. Zalaže se za interkulturalnost.	<ul style="list-style-type: none"> – upoznati javnost s načinima aktivnoga sudjelovanja i zaštite ljudskih prava koja su im povrijeđena u zajednici – istraživati ljudska prava i sudjelovati u njihovu promicanju tijekom projekata (Projekt građanin, simulacija sjednice Hrvatskoga sabora, simulacija suđenja) – sudjelovati na radionici Prevencije trgovanja ljudima
goo A.4.4. Promiče ravnopravnost spolova.	Objašnjava najvažnije pojmove uz ravnopravnost spolova. Navodi institucije i organizacije koje štite ravnopravnost spolova i objašnjava njihovu ulogu.	Prepoznaje spolnu diskriminaciju i primjereno reagira na nju. Aktivno i odgovorno odnosi se prema osobama različitoga spola.	Zalaže se za ravnopravnost spolova u svakodnevnim situacijama u obiteljskoj, bračnoj i svakoj drugoj zajednici.	<ul style="list-style-type: none"> – povezati sa sadržajima nastavnih predmeta: Povijest, Biologija, Vjeronauk, Sociologija, Etika i Psihologija i s međupredmetnim temama: Zdravlje i Osobni i socijalni razvoj – tematski ili projektno u radionicama
goo A.4.5 Promiče prava nacionalnih manjina.	Navodi ustavna i zakonska prava nacionalnih manjina.	Istražuje probleme s kojima se susreću pripadnici nacionalnih manjina.	Poštuje prava nacionalnih manjina. Zalaže se za integraciju i ravnopravan tretman nacionalnih manjina.	<ul style="list-style-type: none"> – povezati sa sadržajima nastavnih predmeta: Povijest, Geografija, Vjeronauk, Etika i s međupredmetnom temom Osobni i socijalni razvoj

Ključni sadržaji

Obvezni

1. Načini zaštite ljudskih prava u zajednici
2. Nacionalni i međunarodni instrumenti zaštite ljudskih prava

3. Mogućnosti u kojima učenik može sudjelovati kao aktivan građanin zajednice
4. Društveno sudjelovanje u zajednici (civilno društvo, građanski neposluh)
5. Spol, spolni identitet
6. Prava nacionalnih manjina, kulturni pluralizam

Preporučeni

1. Rezultati akcija u zajednici
2. Pravo na obrazovanje i pravo na rad

Domena B – Demokracija

Odgajno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuke za ostvarivanje očekivanja
goo B.4.1. Promiče pravila demokratske zajednice.	<p>Obrazlaže osnovne političke koncepte i procese.</p> <p>Obrazlaže zašto se ljudi udružuju u političke zajednice.</p> <p>Objašnjava način formiranja i ulogu demokratske vlasti te potrebu ograničenja i kontrole vlasti.</p>	<p>Prepoznaje važnost i posljedice političkih odluka za vlastiti život.</p>	<p>Zastupa važnost demokratske svijesti političke kulture građana u rješavanju društvenih i političkih problema.</p>	<p>– povezati sa sadržajima nastavnih predmeta Etika i Povijest; integrirano</p> <p>– sat razrednika i izvanučionička nastava</p> <p>– projekti</p> <p>– međupredmetne teme: Osobni i socijalni razvoj, Održivi razvoj</p>
goo B.4.2. Sudjeluje u odlučivanju u demokratskoj zajednici.	<p>Objašnjava razliku između demokratskih društava i društava u kojima su ljudi diskriminirani.</p> <p>Navodi ograničenja neposredne demokracije.</p> <p>Obrazlaže različite utjecaje na stupanj razvoja demokracije.</p>	<p>Istražuje prošle i aktualne događaje i procese s gledišta demokratskih vrijednosti.</p>	<p>Zastupa razvoj demokracije.</p>	<p>– povezati sa sadržajima nastavnih predmeta Etika, Povijest</p> <p>– sat razrednika i izvanučionička nastava</p> <p>– metode procesne drame s aktualnim temama u društvenom/političkom okružju</p> <p>– sudjelovati u Savjetima mladih</p>
goo B.4.3. Analizira ustrojstvo vlasti u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji.	<p>Objašnjava ustrojstvo vlasti u Republici Hrvatskoj.</p> <p>Navodi institucije Europske unije.</p>	<p>Uspoređuje funkcije institucija Republike Hrvatske i Europske unije.</p>	<p>Zastupa svoje interese i interese svoje lokalne zajednice u Hrvatskoj i Europskoj uniji.</p>	<p>veza s nastavnim predmetom Povijest</p> <p>– sat razrednika i izvanučionički (projekti i posjet institucijama)</p>

Ključni sadržaji

Obavezni

1. Moć, vlast, autoritet
2. Izvori vlasti
3. Potreba ograničenja i kontrole vlasti
4. Povezanost zajedničkog (općeg) dobra i domoljublja
5. Karakteristike demokratskih i nedemokratskih režima

6. Ustrojstvo vlasti u Republici Hrvatskoj i njene institucije
7. Institucije Europske unije

Domena C – Društvena zajednica

Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo C.4.1. Aktivno se uključuje u razvoj zajednice.	Objašnjava značenje, ulogu i postignuća zajednice pri rješavanju problema .	Uključuje se u promociju i aktivnosti zajednice . Razvija komunika – cijske i socijalne vještine zagovaranja i promicanja vrijednosti i ciljeva zajednice.	Zalaže se za ulaganje u razvoj zajednice.	– kritički promišljati o problemima (Psihologija, sat razrednika, Povijest, Geografija) – sudjelovati u akcijama u zajednici
goo C.4.2. Dobrovoljno sudjeluje u društveno korisnom radu.	Navodi humanitarne organizacije u zajednici i opisuje njihovo djelovanje.	Uključuje se i organizira humanitarne aktivnosti u skladu s uočenim potrebama pojedinaca.	Ukazuje na potrebu za humanitarnim djelovanjem. Smatra da društveno koristan rad doprinosi osobnom razvoju i društvenomu napretku u cjelini.	– sudjelovati u društveno korisnom radu u suradnji s udrugama civilnoga društva – volontirati sukladno Zakonu o volonterstvu
goo C.4.3. Promiče kvalitetu života u zajednici.	Objašnjava društvenu isključenost. Objašnjava uzroke i posljedice virtualnoga nasilja i nasilja u mlade – načkim vezama. Opisuje ulogu nevladinih organizacija.	Reagira na društvenu isključenost i nasilno ponašanje. Sudjeluje u radu nevladinih organizacija i drugih organizacija civilnoga društva.	Preuzima odgovornost za svoje ponašanje i komunikaciju. Zalaže se za ostvarivanje ciljeva nevladinih organizacija i drugih organizacija u zajednici. Smatra korupciju negativnom pojavom.	– promicati demokratizaciju škole kroz suradnju s civilnim društvom – Vijeće učenika – sudjelovati u akcijama civilnoga društva (međupredmetne teme: Zdravlje, Osobni i socijalni razvoj, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije, sat razrednika, Psihologija, Etika, Vjeronauk, Hrvatski jezik) – sudjelovati u aktivnostima i projektima nevladinih organizacija, pratiti i predstaviti informacije objavljene u medijima – međupredmetne teme: Poduzetništvo, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije i Održivi razvoj

Ključni sadržaji

Obavezni

1. Nevladine organizacije
2. Projekti lokalne zajednice
3. Društvena solidarnost
4. Posljedice odnosa prema javnom dobru u zajednici

Preporučeni sadržaji:

5. ciklus (3. i 4. razred četverogodišnjih; 2. i 3. razred trogodišnjih srednjoškolskih programa)

Domena A – Ljudska prava

Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
<p>goo A.5.1. Aktivno sudjeluje u zaštiti i promicanju ljudskih prava.</p>	<p>Identificira diskriminaciju i kršenje ljudskih prava po različitim osnovama. Odabire prikladan sustav/mehanizam zaštite ljudskih prava.</p>	<p>Koristi se prikladnim načinima i mehanizmima obraćanja nadležnim institucijama radi zaštite i promicanja ljudskih prava. Koristi se prikladnim načinima i mehanizmima obraćanja nadležnim institucijama i organizacijama civilnog društva radi zaštite i promicanja ljudskih prava u zajednici.</p>	<p>Protivi se svakom obliku diskriminacije i kršenja ljudskih prava te smatra važnom potrebu osobnog doprinosa promicanju ljudskih prava.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – posjetiti institucije i organizacije za zaštitu i promicanje ljudskih prava – prikupljati primjere iz europske ili globalne zajednice u kontekstu zaštite ljudskih prava te predlagati rješenja za njihovu zaštitu (integrirano, (Povijest, Politika i gospodarstvo, Geografija) – sudjelovati na radionici Prevenције trgovanja ljudima – sudjelovati u realizaciji projekta zagovaranja ljudskih prava – posjetiti institucije (sudovi, pravobranitelji)
<p>goo A.5.2. Promiče ulogu institucija i organizacija u zaštiti ljudskih prava.</p>	<p>Objašnjava koncept pravne države i vladavine prava.</p>	<p>Analizira ulogu institucija i organizacija u zaštiti ljudskih prava. Prepoznaje slučajeve zlorabe ovlasti i primjereno reagira.</p>	<p>Podržava ulogu institucija u promicanju i zaštiti ljudskih prava te se zalaže za jednak pristup i mogućnosti za sve. Smatra da svatko ima pravo na pošteno i nepristrano postupanje institucija i organizacija radi zaštite ljudskih prava. Podržava ulogu institucija i organizacija u promicanju interkulturalnosti.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – posjetiti institucije (Politika i gospodarstvo) – uključiti se u akcije sprječavanja nedemokratskih postupanja vlasti – posjetiti sindikalne organizacije i upoznati se s njihovim radom
<p>goo A.5.3. Promiče pravo na rad i radnička prava.</p>	<p>Objašnjava što je pravo na rad. Objašnjava radnička prava. Objašnjava pravo na sindikalno udruživanje.</p>	<p>Predlaže načine zaštite prava na rad i prava radnika u zajednici. Primjereno reagira na kršenje radničkih prava.</p>	<p>Zastupa zaštitu prava na rad. Zastupa prava radnika.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – pisati predstavke i peticije – sudjelovati na simulacijama suđenja i simulacijama sjednica Hrvatskoga sabora

				– sudjelovati u Projektu građanin – pratiti pojavne oblike sindikalnih udruživanja
Ključni sadržaji Obvezni 1. Sustav zaštite ljudskih prava u Republici Hrvatskoj 2. Sustav zaštite obiteljske i bračne zajednice u Republici Hrvatskoj 3. Političko i društveno sudjelovanje 4. Mogućnosti (načini) uporabe rezultata akcija u novim situacijama i unaprjeđenja aktivnoga građanstva 5. Pravo na rad i radnička prava Preporučeni 1. Mogućnosti povezivanja sustava zaštite ljudskih prava s praksom 2. Pravo na obrazovanje				

Domena B – Demokracija				
Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo B.5.1. Promiče pravila demokratske zajednice.	Objašnjava što je društveni ugovor. Navodi proceduru donošenja političkih odluka, zakona i drugih propisa. Navodi elemente političkog ciklusa.	Kritički preispituje uvriježene predrasude i stereotipe o politici i političarima. Prepoznaje različite dimenzije politike na konkretnim primjerima (procesnu, proceduralnu i institucionalnu). Uspoređuje različite faze političkih procesa i procjenjuje njihovu učinkovitost. Prati donošenje i provedbu političkih odluka i javnih politika. Kritički procjenjuje utjecaj interesnih skupina na medije i donošenje političkih odluka. Poznaje mehanizme i procedure sudjelovanja u javnoj raspravi o pojedinim zakonskim prijedlozima. Sudjeluje u javnoj raspravi o pojedinim zakonskim prijedlozima u skladu sa	Smatra važnim dokaz prilikom donošenja političkih odluka.	veza s nastavnim predmetima Politika i gospodarstvo, Sociologija, Filozofija, Etika, Povijest – sat razrednika i izvanučionička nastava – povremeno pratiti političke događaje u medijima (integrirano) – međupredmetne teme: Osobni i socijalni razvoj, Održivi razvoj, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije

		mehanizmima i procedurama.		
goo B.5.2. Sudjeluje u odlučivanju u demokratskoj zajednici.	<p>Obrazlaže značajke, prednosti i nedostatke demokracije.</p> <p>Obrazlaže ulogu medija i civilnoga društva u oblikovanju demokracije.</p> <p>Objašnjava što je cenzura i autocenzura.</p> <p>Navodi primjere zlouporabe vlasti i korupcije.</p> <p>Opisuje koncept demokratizacije škole.</p>	<p>Uočava slučajeve antidemokrat – skih pojava i tendencija i primjereno reagira na njih.</p> <p>Prepoznaje i ukazuje na slučajeve cenzure i autocenzure.</p> <p>Prepoznaje slučajeve korupcije u svakodnevnom i političkom životu i primjereno reagira na njih.</p> <p>Predlaže promjene za unaprjeđenje života i rada u školi.</p> <p>Na praktičnim primjerima izrađuje jednostavnije podneske (molba, zahtjev, žalba, prigovor itd.).</p> <p>Sudjeluje u javnim raspravama o pojedinim zakonskim prijedlozima.</p>	<p>Zalaže se za ustavnu i učinkovitu zaštitu manjina.</p> <p>Zalaže se slobodu izražavanja i iznošenja prijedloga, a protiv se cenzuri i autocenzuri.</p> <p>Shvaća da postoji potreba za učinkovitim suprotstavljanjem korupciji.</p> <p>Zalaže se za demokratizaciju škole.</p>	<p>– veza s predmetima Politika i gospodarstvo, Povijest</p> <p>– sat razrednika tijekom cijelog ciklusa – izvanučionička nastava</p> <p>– analizirati ulogu medija i civilnoga društva u demokratskim procesima (integrirano)</p> <p>– međupredmetna tema Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije</p> <p>– uvidom u transparentnost rezultata (npr. izbora, javne nabave, glasovanja)</p> <p>– upoznati dostupnost javnih službi i usluga putem IKT-a</p> <p>– proces savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja odluka</p> <p>– sudjelovati u Savjetima mladih</p>
goo B.5.3. Analizira ustrojstvo vlasti u Republici Hrvatskoj i europskoj uniji.	<p>Objašnjava ustrojstvo demokratske vlasti u Republici Hrvatskoj.</p> <p>Navodi kako se biraju zastupnici u Hrvatski sabor, na koji način izborni sustav utječe na sastav Sabora te kako funkcionira Sabor.</p> <p>Navodi kako se biraju zastupnici u Europski parlament.</p> <p>Obrazlaže položaj Republike Hrvatske u Europskoj uniji.</p>	<p>Uspoređuje izborne programe političkih stranaka u Republici Hrvatskoj.</p> <p>Uspoređuje programe kandidata za Europski parlament.</p> <p>Prepoznaje važnost preferencijalnog sustava glasovanja.</p>	<p>Podržava interese Hrvatske u europskom i međunarodnom kontekstu.</p>	<p>– veza s nastavnim predmetima Politika i gospodarstvo i Geografija</p> <p>– sat razrednika</p> <p>– izvanučionička nastava (posjet Saboru Republike Hrvatske i drugim institucijama)</p> <p>u učenju i poučavanju Povijesti</p> <p>– pratiti rad političkih kampanja (integrirano)</p> <p>– međupredmetne teme: Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije i Osobni i socijalni razvoj, Održivi razvoj</p>
<p>Ključni sadržaji</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Značajke, prednosti i nedostaci demokracije 2. Legalnost, legitimnost, ideologija, izbori, političke stranke, narod, nacija, domoljublje 3. Pojednostavljeni model političkog ciklusa 4. Participativna demokracija 				

5. Korupcija
6. Zloupotreba vlasti
7. Uloga medija i civilnoga društva u demokratskome društvu
8. Izbori za Hrvatski sabor i izborni sustav
9. Položaj i mogućnosti Republike Hrvatske u Europskoj uniji
10. Demokratski deficit u Hrvatskoj i EU

Domena C – Društvena zajednica

Odgojno-obrazovna očekivanja Učenik:	znanje	vještine	stavovi	Preporuka za ostvarivanje očekivanja
goo C.5.1. Aktivno sudjeluje u građanskim inicijativama.	Objašnjava što je građanska inicijativa i u kojim građanskim akcijama može sudjelovati. Navodi korisnost i neovisnost medija u aktivnome sudjelovanju građana u zajednici.	Uspješno sudjeluje u donošenju plana djelovanja, istraživačkim projektima i građanskim akcijama. Kritički odabire informacije iz više izvora.	Smatra važnim sudjelovanje u građanskim inicijativama u školi i lokalnoj zajednici. Zauzima se za provjerene informacije na osobnoj i društvenoj razini. Odgovorno i osviješteno sudjeluje u javnim raspravama i aktivnostima u školi i lokalnoj zajednici.	– sudjelovati u građanskim inicijativama i utvrditi ostvarivanje cilja akcije na lokalnoj i nacionalnoj razini – sudjelovati na tribinama u zajednici i na susretima važnim za građansko djelovanje kojima se potiču vrijednosti demokratskog društva iskazane u ciljevima ovog dokumenta – uključiti se u projekte građanskog odgoja i obrazovanja – Likovna umjetnost
goo C.5.2. Volontira u zajednici.	Objašnjava svrhu volontiranja u zajednici. Objašnjava načine na koje može volontirati u zajednici.	Zalaže se za grupni i individualni doprinos zajednici kroz volontiranje. Volontira u zajednici.	Smatra da je važno promicati volontiranje u zajednici.	– uključiti se u volonterske aktivnosti u zajednici (sukladno Zakonu o volonterstvu) – organizirati terensku nastavu s volonterskim sadržajem (Etika, Vjeronauk, Sociologija, Logika i sl.) – međupredmetne teme: Osobni i socijalni razvoj, Zdravlje, Poduzetništvo, Održivi razvoj, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije, Učiti kako učiti
goo C.5.3. Promiče kvalitetu života u zajednici.	Objašnjava dobrobit ulaganja svih građana u javno dobro.	Organizira akcije za informiranje javnosti o pitanjima javnog dobra.	Smatra da je ulaganje u javno dobro zajednički interes i opće dobro.	– promicati demokratizaciju škole kroz suradnju s civilnim društvom – Vijeće učenika – međupredmetna tema Osobni i socijalni razvoj, nastavni predmeti Psihologija, Sociologija – organizirati terensku i istraživačku nastavu (terenski tjedan) o zaštiti prirodnih i kulturnih bogatstava

				– Povijest – primijeniti stečena povijesna znanja o pojedinom spomeniku ili lokalitetu, primijeniti usvojene procedure rada s povijesnim izvorima na licu mjesta – Geografija, Biologija, Likovna umjetnost, Glazbena umjetnost – senzibilizirati javnost na potrebu očuvanja prirodnih i kulturnih bogatstava
goo C.5.4. Promiče borbu protiv korupcije.	Objašnjava načine borbe protiv korupcije i zaštite od korupcije.	Koristi se osobnim i socijalnim vještinama za suzbijanje korupcije.	Zalaže se za borbu protiv korupcije.	– sudjelovati u akcijama udruga a društva za suzbijanje korupcije – međupredmetne teme: Osobni i socijalni razvoj, Poduzetništvo, Održivi razvoj, Uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije, Učiti kako učiti, Zdravlje
Ključni sadržaji Obavezni 1. Projekti lokalne i nacionalne zajednice 2. Uključivanje u volonterske udruge i organizacije 3. Suzbijanje korupcije i zaštita na lokalnoj i nacionalnoj razini Preporučeni 1. Projekti međunarodne zajednice 2. Uključivanje u volontiranje na međunarodnoj razini				

E. UČENJE I POUČAVANJE MEĐUPREDMETNE TEME

Iskustva učenja

U Građanskom odgoju i obrazovanju u školskoj praksi primjenjuju se različite metode poučavanja i učenja kojima učenici usvajaju znanja, vještine i vrijednosti te oblikuju stavove. Metodama poučavanja i učenja u sklopu međupredmetne teme Građanskoga odgoja i obrazovanja potiče se aktivno sudjelovanje i odgovornost učenika u nastavi. Od učenika koji u nastavnome procesu uče na taj način očekuje se aktivnost u kontekstu života u zajednici. Istraživačkim pristupom, problemskim učenjem, iskustvenim učenjem temeljenima na praktičnome radu, odnosno učenjem djelovanjem i učenjem doživljajima osigurava se visoka razina aktivnosti učenika. Poučavanjem vođenim otkrivanjem i razgovorom, raspravom i samostalnim učenjem aktivnost učitelja se smanjuje, ali se povećava u pripremanju neposrednih aktivnosti. U središtu nastavnog procesa je učenik koji je aktivan u društvenoj zajednici. Društveno korisnim aktivnostima rješava konkretne društvene probleme.

U poučavanju Građanskog odgoja i obrazovanja potiču se metode temeljene na iskustvu jer stvarni susreti s ljudima, simulacija situacije, igra uloga i dramsko-pedagoške metode ukazuju na pripremljenost učenika kao subjekta u društvenoj i političkoj zajednici. Metodama temeljenim na kritičkoj uporabi medija, primjerice čitanjem, analizom i interpretacijom informacija, učenici sudjeluju u društvenom životu zajednice i time doprinose osobnom razvoju i razvoju zajednice.

Integriranim poučavanjem i interdisciplinarnošću nastavnih sadržaja iz područja Građanskog odgoja i obrazovanja sa sadržajima iz drugih nastavnih predmeta, projektnom nastavom, tj. istraživanjem o nekoj odabranoj interdisciplinarnoj temi postiže se, osim sagledavanja problema s različitim aspektata, i socijalna interakcija učenika što predstavlja temelj Građanskog odgoja i obrazovanja. Suradničkim učenjem i individualiziranim pristupom učenici usvajaju vrijednosti kao što su: tolerancija, poštovanje različitosti, ali i razvijanje prosocijalnog ponašanja te uočavaju da život u zajednici uključuje odgovornost i argumentirano mišljenje kako bi se stvarala zajednica koja uči.

Sva očekivanja moguće je realizirati na razini škole kroz projektni tjedan.

Dijeljenje primjera dobre prakse doprinosi ostvarivanju očekivanja u okviru domena što će učenicima omogućiti primjenu znanja, vještina i stavova u novim situacijama.

Uloga učitelja

Iznimno je važna uloga učitelja u razvoju kompetencija učenika i dostizanju visokih razina postignuća svojih učenika u Građanskom odgoju i obrazovanju. On je učenicima uzor demokratskoga građanina. Njegova uloga je promicati zaštitu ljudskih prava i građansku pismenost kojom će učenici biti aktivni pokretači promjena u demokratskoj zajednici. Učitelji u Građanskom odgoju i obrazovanju razumiju cilj, svrhu i razvijanje područja, uočavaju važnost konteksta društvenih, kulturnih, političkih i ekonomskih događaja u lokalnoj i nacionalnoj zajednici, ali i šire, koriste različite metode poučavanja i učenja u školi i izvan nje te se koriste učinkovitim oblicima rada u nastavnom procesu. Kompetentan učitelj planira i programira te provodi učenje u skupini i preko skupine, koristi se individualiziranim pristupom te stvara i održava ozračje povjerenja, solidarnosti i otvorenosti uz poštovanje drugačijih mišljenja kao polazište za pronalaženje zajedničkoga rješenja. Osigurava uključivanje i ravnopravno sudjelovanje svih, probleme u skupini rješava koristeći se nenasilnim metodama i daje povratnu informaciju o procesu i rezultatima učenja, potiče sudjelovanje učenika u školskome životu i povezivanje škole s lokalnom zajednicom.

Učitelj sagledava probleme iz perspektive učenika, prihvaća razlike među učenicima i osjetljiv je na potrebe i interese svojih učenika. Također, uočava važnost jednakog ponašanja prema svim učenicima, uspješno komunicira s drugim učiteljima i s roditeljima učenika. Spremno priznaje pogreške pred svojim učenicima i s njima otvoreno razgovara o kontroverznoj temi. Uspješnost učitelja ogleda se i u vođenju rasprava i razmjeni mišljenja o događanjima u društvenoj zajednici te o društvenome i političkome životu u zajednici.

Učitelj se kontinuirano stručno usavršava. Područje Građanskog odgoja i obrazovanja je dinamično područje i zahtijeva cjeloživotno učenje. Aktivno i kritičko učenje za osnaživanje, sudjelovanje i odgovornost građana koristi se višestrukim perspektivama te različitim sadržajima i izvorima učenja i poučavanja, uključujući resurse zajednice. U cjeloživotnom učenju veliku ulogu ima partnerski i suradnički odnos između odgojno-obrazovnih vlasti, učenika, učitelja, roditelja i lokalne zajednice.

Materijali i izvori

U ostvarivanju međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje koriste se različita nastavna sredstva: udžbenici, priručnici, enciklopedije, interdisciplinarni rječnici, književna i znanstvena djela, znanstveno-popularni tekstovi. Preporučuju se i materijali u elektroničkom obliku dostupni na mrežnim stranicama centara, udruga, Agencije za odgoj i obrazovanje, te Ministarstva znanosti i obrazovanja. Učenici se koriste nacionalnim i međunarodnim dokumentima (deklaracije, konvencije, zakoni, pravilnici) kao izvorima normativnih odredbi.

Medijska kultura u usvajanju znanja, stjecanju vještina i oblikovanju stavova učenicima približava stvarnost te na konkretnim primjerima analiziraju problematiku iz područja demokracije, ljudskih prava i zajednice. Da bi se nastava aktualizirala, uputno je služiti se novinskim člancima, istraživačkim studijama s različitih razina (UNICEF, Vijeće Europe, Europska unija, Republika Hrvatska) i ostalim izvorima informacija, kao i iskustvenim učenjem na primjerima iz svakodnevnoga života.

Živa riječ stručnjaka i izvorna stvarnost važni su izvori školskoga i izvanškolskoga učenja.

Detaljan popis izvora učenja bit će dostupan u dodatnim nastavnim materijalima.

Okruženje

Jedna od karakteristika poučavanja Građanskog odgoja i obrazovanja je iskustveno učenje, odnosno povezivanje učioničke nastave s posjetom različitim institucijama i organizacijama. Takvi posjeti moraju biti dobro osmišljeni i pripremljeni: trebaju biti primjereni dobi, iskustvu i predznanju učenika. Ako učenici nisu intelektualno i emocionalno dovoljno zreli, te će posjete doživjeti površno i neće od njih imati veće koristi. Prije samog posjeta potrebna je detaljna priprema koja uključuje relevantne informacije o instituciji koju se posjećuje, pravila ponašanja i sve što se može predvidjeti, što ovisi o iskustvu učitelja.

Neposredno iskustvo ne može se ni s čim zamijeniti: posve je drugačije gledati sjednicu Hrvatskoga sabora na TV-u, a drugačije biti u sabornici za vrijeme sjednice, imati mogućnost postavljati pitanja zastupnicima. Ovdje je važno osposobiti i ohrabriti učenike za javni nastup, za što je potreban odgovarajući trening. Iako ništa ne može zamijeniti neposredan rad s učenicima, učinkovito je koristiti se novim tehnologijama za slanje materijala učenicima i dobivanje povratnih informacija od njih.

Određeno vrijeme

Učenje i poučavanje Građanskog odgoja i obrazovanja pretpostavlja podjednaku zastupljenost sadržaja svih domena, raspoređenih u odgojno-obrazovne cikluse. Ostvarena očekivanja jednog ciklusa omogućuju kvalitetan

prijelaz u sljedeći, nadogradnju područja znanja, vještina i stavova i ostvarenje ciljeva Građanskog odgoja i obrazovanja.

Vremenski okviri za učenje i poučavanje nisu određeni završetkom pojedinoga razreda, već ciklusima. Specifičnost takve vremenske organizacije ogleda se u prohodnosti između ciklusa. Na taj način ostvaruje se prožimanje školskoga i izvanškolskoga učenja.

Prvi i drugi obrazovni ciklus usmjeren je na razvijanje pripadnosti razrednoj i školskoj demokratskoj zajednici, na upoznavanje dječjih i ljudskih prava i djelovanje u skladu s njima te na razvijanje odgovornog odnosa prema imovini i financijama. Sadržaji i očekivanja prvih dvaju ciklusa postavljaju temelj učenju o demokratskoj društvenoj sredini i polazište za ostvarenje sadržaja trećeg, četvrtog i petog ciklusa te se stoga mogu promatrati i vremenski objedinjeno.

Treći, četvrti i peti ciklus usmjereni su na aktivnu primjenu stečenih znanja i vještina i zastupanje stavova u promicanju ljudskih prava, uključivanje u rješavanje društvenih problema u zajednici te na odgovorno ponašanje za ostvarivanje osobne i društvene dobrobiti.

Učitelj će prepoznati mogućnost prilagodbe vremena sadržajima unutar ciklusa u skladu s motivacijom i prethodnim postignućima učenika. Na taj način potvrđuje se svrha učenja i poučavanja Građanskog odgoja i obrazovanja čija je osnovna mjera učenik i njegova uloga aktivnoga građanina.

Grupiranje učenika

Suvremeni oblici učenja i poučavanja udruživanjem učenika u skupine potiču razvijanje pozitivnih suradničkih odnosa.

Učenici razvijaju odgovornost za svoj uspjeh, ali i uspjeh drugoga. Uključivanjem svih učenika u neki od oblika grupiranja stvara se demokratsko ozračje prihvaćanja, tolerancije i solidarnosti u kojem će svaki učenik doživjeti uvažavanje, priznanje i pohvalu.

Za realizaciju međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje poželjne su heterogene skupine koje, sastavljene od učenika različitih predznanja i sposobnosti, pružaju mogućnost napretka svakom pojedincu. Stalne izmjene suradničkoga i samostalnoga rada potiču aktivnost i motiviranost učenika.

Sve skupine mogu imati isti zadatak ili svaka skupina može raditi na različitim zadatku. Unutar skupine učenici mogu raditi bez podjele uloga dok timski rad podrazumijeva podjelu uloga. Učenici predlažu rješenja i kritički raspravljaju i argumentiraju uz međusobno uvažavanje. Podjela učenika na skupine ima istaknuto mjesto u istraživačkim i projektnim aktivnostima, u školskom i izvanškolskome okruženju.

Učenjem kroz oblike grupiranja, rad u paru ili timski rad učenici iskazuju spremnost za doprinos u skladu s osobnim mogućnostima kako bi ostvarili zajednički cilj.

F. VREDNOVANJE U MEĐUPREDMETNOJ TEMI

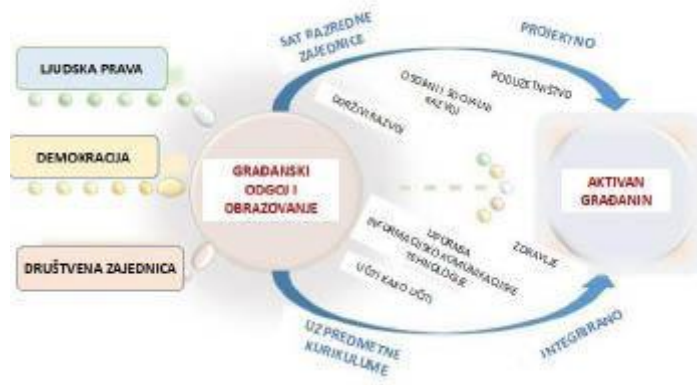
Vrednovanje ostvarivanja očekivanja Građanskog odgoja i obrazovanja razvojni je proces. U međupredmetnoj temi Građanski odgoj i obrazovanje vrednovanje služi unapređivanju učenja i poučavanja te predstavlja oblik suradnje između učenika i učitelja. Učitelj prati ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja u domenama kako bi učenik dobio povratnu informaciju o svome napredovanju. Povratna informacija o učenikovim postignućima učitelju pomaže u formiranju ciljeva odgojno-obrazovnoga procesa i u usmjeravanju nastavnih aktivnosti radi poticanja uspješnosti svakoga učenika.

Specifični načini provjere vještina u Građanskome odgoju i obrazovanju razine su uključenosti u aktivnostima: istraživanje, simulacije, realizacija projekata, provođenje akcija i aktivnosti za dobrobit zajednice i podizanje kvalitete života i volontiranje.

Učenici su aktivno uključeni u proces vrednovanja. Osposobljavaju se za samoprocjenu te postavljanje individualnih ciljeva učenja. Da bi se to ostvarilo, potrebno je s učenicima razjasniti ciljeve učenja te odgojno-obrazovna očekivanja. Odgojno-obrazovna očekivanja postavljena za svaku domenu Građanskoga odgoja i obrazovanja ostvaruju se u okviru nastavnih predmeta ili u izvannastavnim aktivnostima (projekti, humanitarne akcije). Učitelj potiče učenike na suradničko učenje i na preuzimanje odgovornosti za rezultate svoga učenja. Za uspjeh učenika presudno je uvjerenje da mogu ostvariti zadana odgojno-obrazovna očekivanja.

Kompetencije se provjeravaju u povezanosti s nastavnim predmetima i primjenom stečenih znanja, vještina i stavova u konkretnim svakodnevnim situacijama iz života s pomoću liste procjene po kriterijima (checking lists), razine uključenosti u aktivnostima, istraživanje, simulacije, realizacija projekata, provođenje humanitarnih akcija i volontiranje, strukturirani i polustrukturirani razgovori, pojmovna mreža, eseji i sl..

Kontinuirano praćenje napretka svakoga učenika temelji se na uvažavanju individualnih razlika te poticanju samostalnosti i aktivnosti u radu.

Shematski prikaz Međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje